

Maksim Gaspary:

NA PAŠO.

Koncem januarja je dopolnil 50 let slikar Maksim Gaspary.

„Gasparija poznajo najširše plasti slovenskega naroda, saj ni nihče izmed slovenskih slikarjev prodril s svojo umetnostjo tako globoko in tako daleč v ljudsko dušo kot on.“

Po rodu Notranjec, tam iz tiste odcestne doline, kjer se dviga pokrajina na Rakitniško planoto in na Bloško hribovje, je vžival mlad vso lepoto in klenost nepokvarjene narave in samoraslega ljudstva. Po materi je dobil čuvstvo, ki ga je izklicalo življenjsko v oznanjevalca te lepote. In tudi, ko je odšel v šole v Ljubljano, na Dunaj in v Monakovo, ga ni to čuvstvovanje prevaralo. Ostal je zvest svoji notranjosti ter jo prikazoval tako narodu, kakršna je v resnici bila. Naše življenje v hiši, na polju; naše navade, naši običaji; naš fant, naše dekle, naš kmet; naša narodna pesem in naša globoka vera — z vsem tem živi on in njegova umetnost.

Zato stoji Maksim Gaspari izmed vseh slovenskih slikarjev najbliže svojemu narodu!

ILKA VAŠTETOVA:

ZAKLAD V EMONI.

Zgodovinska povest.

(Nadaljevanje.)

Zjutraj, komaj sta odprla oči, sta skočila k dedku, ki je v jutranjem mraku sedel pri okajenem ognjišču in srebal skodelico mleka.

»Dedek, kdaj si bil zadnjikrat v Emoni?«

»Tisto leto, preden so se Langobardi preselili iz Panonije v Italijo. Deset ali enajst let bo tega, kar so drli tja doli.«

»Pa zakaj si šel v Emo-no?«

»Ej, nu, da bi izkopal zaklad mojega deda.«

»Ali misliš, da je tvoj ded res zakopal zaklad?«

»Res ga je.«

»Povej, kako je bilo takrat!«

»Saj sem že pravil.«

»Povej še enkrat,« je vztrajal vnuk.

»Vem le to, kar mi je pravil oče. Ko so se bližali divji Huni, je vse ljudstvo bežalo iz Emone v bližnje gore ali pa proti jugu, proti Italiji. Le del rimske posadke

je ostal v trdnjavi na Gradu. Moj stari oče je bil pumipilar¹⁾ v rimski legiji in je imel veliko vilo na severozapadni strani zunaj mesta. Poslal je svojo družino sem na to goro. Sam pa je vzel vse dragocenosti in vso vojaško bla-

¹⁾ višji častnik.

gajno — veliko vrečo zlatnikov — in odšel na vrt, da jih zakoplje. Ob slovesu je dejal mojemu očetu, ki je bil tedaj tolikšen deček, kakor si ti, Tauro: »Če grad vzdrži, se vidimo, ko odidejo Huni.« A grad ni vzdržal... Od daleč je gledal moj oče, kako so lizali po njem plameni. Gledal je in jokal, ker je vedel, da očeta ne vidi nikdar več. Huni so zavzeli trdnjavo. Moj ded je pokopan pod njenimi ruševinami... Pozneje je moj oče večkrat preiskal vso okolico dedove vile, a zaklada ni dobil. Tudi jaz sem prekopal skoraj ves vrt — zaman. Zaklad so bržkone odnesli Huni.«

»In če bi jaz kdaj prišel v Emono, kako bi našel razvaline one vile?«

»Ej, Tauro! Zaklad ti meša glavico! Nu, tudi meni jo je. Posest mojega deda pa ni težko spoznati: Nekaj sto korakov od mestnega obzidja stojita na severozapadni strani dve visoki jagnedi. Poleg njiju so razvaline. Vrt je seveda ves zarasel in po razvalinah raste robidovje. A pred desetimi leti se je na vrtu še videlo kamenje, kjer je stal lep vodnjak. Če prideš tja doli, skoraj ne moreš zgrešiti pravega kraja.«

In dedek je posrebral zadnji požirek mleka in s tresočo se roko postavil lončeno skodelico na ognjišče.

»Če izkopljem zaklad, sezidam tu na gori trdnjavo, da je najbolj divji barbari ne zavzamejo,« je dejal Tauro, vrgel lok in tulec čez ramena, pomelknil sestri in že sta se zasukala skozi vrata. Starec se je smehljaj in pokimal za njima.

Pred hlevom si je Mela poiskala motiko, njen brat pa je zadel na ramo težak kramp in žvižgaje sta odšla mimo stražarja skozi vhodna vrata.

Ubrala sta čez drn in strn pot proti dolini. Izognila sta se sedla, ker tam sta oče in mati delala na njivi.

Le s težavo sta si utirala pot skozi pragozd, gosto prepežen z robidovjem in visoko praprotjo. Vsekrižem so ležala in trohnela debela stoletnega drevja, ki so ga bili podrli viharji.

Naposled sta prišla na komaj vidno stezo.

»Glej, tod sta davi Celij in Rodan šla v dolino,« je Tauro pokazal na svežo sled po rosni stezi.

»Kmalu sta bila v dolini, na bregu široke Save, ki je bila tu zelo plitva, ker se je pretakala v mnogih širokih rokavih po produ. Slekla sta sandale in prebredla vodo. Na drugem bregu sta nadaljevala pot skozi gozdove proti Emoni.

Sonce je razkadilo jutranjo meglo, ko sta stopila iz gozdov na Emonsko polje.

Že so se pred njima grmadile okajene ruševine stare Emone. Za obzidjem je peljala široka cesta proti Italiji.

Splezala sta na zid.

Razpadlo, okajeno zidovje, tu in tam porušeno stebrovje z lepimi kapteli, povsod debela plast prahu, trava, osat in robidovje — to je bilo vse, kar sta videla.

Spustila sta se zopet na cesto in se ozrla.

»Tam,« je Tauro iztegnil roko in pokazal na dvojce jagnedi poleg z robidovjem in grmičjem preraslih ruševin.

Skočila sta s ceste in jo ubrala preko travnika.

Obšla sta ruševine.

»Glej, tu je stal vodnjak,« je vzkliknila Mela in z motiko odgrnila grmičevje, ki je od vseh strani zakrivalo dvojce kamenitih stopnic okrog široke

razbite školjke. Kip, ki se je nekdanj dvigal sredi školjke, je ležal razbit in z mahom obrasel v školjki.

»Žejen sem. Zakaj ne teče več voda iz cevi?«

»Morda je zamašena. Pod vodnjakom je gotovo izvir.«

Tauro se je s krampom uprl ob školjko, a ni se ganila.

»Odmakniva najprej stopnice!« je svetovala Mela.

Fant s krampom, dekle z motiko, sta se uprla ob kamen. Gorenja stopnica se je omajala.

Zdajci sta se oba hkrati ozrla čez travnike proti cesti. V divjem diru je drevilo po njej nekaj voz in spremljajočih konjkov.

»Ali se jim mudi!«

»In onim tudi,« je Mela pokazala na karavano, ki se je drevila za prvo. Oni na cesti so ju ugledali, mahali in kričali z obrazi, spačenimi od strahu:

»Sloveni! Sloveni!«

Vsi vprek so kričali in se drevili dalje.

»Kaj pa so kričali?«

Mela je skomignila z rameni.

»Nisem jih razumela, ker so rjovel vsi vprek.«

Tauro si je obrisal pot s čela in zopet zastavil kramp. Potegnila sta oba — stopnica se je odvalila.

Oba sta se sklonila in kriknila v en glas:

»Vrata!«

Res. Tam, kjer se je od stebra pod školjko odmaknila stopnica, se je pokazal zgornji del železnih vrat.

S podvojeno silo sta se spravila še nad spodnjo stopnico. Kmalu se je odmaknila.

»Odkopati morava zemljo.«

Kopala sta oba.

Naposled so bila vrata odkopana. Nizka so bila in ozka, da bi bil odrasel človek komaj zlezal skozi nje.

»Ključa nimava.«

»Kar s krampom izsekam ključavnico. Stopi v stran!«

Mela se je umaknila.

Tauro je dvignil kramp in vsekal po vratih.

Mela se je stresla — strahotno je zabobnelo. In preden je mladeč drugič udaril, se je Mela izvil divji krik.

Tauro se je ozrl.

»Kaj ti je?«

Z razprtimi očmi je strmela na vrata.

»Praded!« so se zganile njene blede ustne in šepetaje je pristavila: »Beživa!«

Tauro je vrgel kramp iz rok in že so zaškripala vrata v zarjavelih tečajih. S težavo jih je odmaknil.

»Stopnice!« je šepnil skrivnostno in se ozrl po sestri.

Mela je stala še vedno kakor pribita, velike oči nepremično uprte v temno odprtino. Nepremagljiva groza jo je vso omamila.

Tudi Tauro je začutil v srcu nekaj tesnega, strahotni slutnji podobnega, a brž se je otresel neprijetnega čustva in pogumno je velel sestri:

»Vzemi kresilnik iz torbe!«

Ostro zapovedujoč bratov glas je osvestil Mela. Sklonila se je in pobrala.

torbo, ki jo je bil Tauro odložil v travo. S tresočo se roko je podala bratu užigalnik in kresilno gobo ter vzela iz torbe še smolenico.

Medtem ko si je Tauro pripravljaj plamenico, se je Mela ozrla proti severu, proti gori sv. Marije... Oče! Mati! Kaj porečeta, če danes opoldne ne bo ne hčere ne sina h kosilu? Ali ne bosta v skrbeh?

Ali bi ne bilo bolje...

Ampak — zaklad!

Zaklad!

Za trenutek je zasanjala neizmerno bogastvo, blagostanje, v kakršnem so živeli njeni pradedi:

Palača —

marmorno stebrovje,

mozaična tla,

poslikane stene,

preproge, zastori,

marmorni kipi,

vrtovi! O!

Namesto raskave haljice iz domače volne — svilena z zlatom pretkana oblačila... O! In lepoticje iz zlata in draguljev!

Morda — tu pod vodnjakom —

»Glej!« je pokazal Tauro na velike jate ptic, ki so se dvignile iz gozdov, »kaj jih je vznemirilo?«

Zavihtel je gorečo plamenico in zapovedal:

»Torbo vzemi!«

Že je stopil po stopnicah. Mela za njim, krčevito stiskaje k sebi bratovo usnjeno torbo.

V dekletu se je tesnoba borila s pogumom, ki ga ji je dala bratova odločnost. Ne da bi se ozrla, je tipala tik za njim po ozkih kamenitih stopnicah navzdol.

Gorje, da se ni ozrla!

Nekaj skokov proti bližnjemu gozdu bi ju bilo še rešilo — ker zdajci — zdajci se je razlila iz posavskih gozdov po cesti in po polju silna, vedno naraščajoča ljudska povodenj —

(Dalje prihodnjič.)

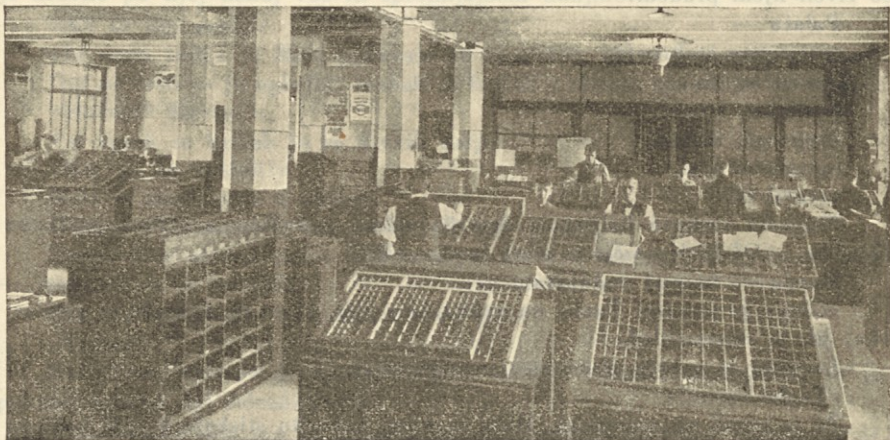
I. MATIČIČ:

ČRNA UMETNOST.

Ste že videli, kako se tiskajo knjige, revije, novine? Ne? Jaz sem že videl. Z Gorjanovim Cirilom sem šel in si ogledal tisti Gutembergov tempelj. Kar z nekakim svetim strahom sem vstopil v prostrano vežo, toda Ciril me je potegnil za sabo, on se ni nič bal, ta Gorjanov Ciril. Saj se uči za stavca, že tretje leto hodi v ta črni tempelj in ga že dokaj pozna. V veži sem videl velikanske zvitke papirja, ki sta jih dva moža valila skozi neka vrata. Od tam je prihajal oglušujoč trušč in hrušč. Tam je rotacija, je rekel Ciril pa me vlekel dalje. Stopila sva v okroglo vežo. Tu so ležali novi skladi papirja, po sto, po tisoč leg na kupu, prav do stropa založeni. Močni možje so dvigali te sklade in jih znašali v dvigalo. Krenila sva na stopnišče. Mešan vzduh po barvi, papirju, olju in bencinu, in ne vem, po čem vsem. Nu, bo že, si mislim in stopam vedno za Cirilom. V prvem nadstropju me je povedel skozi visoka vrata, in pred mano se je odprla širna dvorana. Ne odra ne galerije ne mize, pa vendar dvorana, velika, prostrana. Ciril je izginil v oblačilnico in noter so vreli stavci,

stari in mladi, jaz sem gledal po stavnici. Skozi in skozi sami visoki stavniki in težki omarniki, natančno v vrstah. Po sredi se zbirajo stavci v temnih haljah, nekateri imajo modre; drugih posebnosti nisem opazil, le v svinčenem vzduhu sem občutil, da tu ne more biti zdravje doma. Stene same nalikujejo tovarni ali pa kleparski delavnici. In vendar se stvarjajo tu tako velike reči.

Ciril se je znašel tu, čisto drugačen dečak. Oblečen v črno haljo si je nataknil še očali — pa izgledal liki učenjak. V četrti je bil cepnil pa zašel sem, in čez eno leto bo postal črni zidar. Nu, v šoli bi zašel čez osem let šele med brezposelne. Ciril je le prav storil.

Stavnica.

Tedaj je pozvonilo in gruče so se razpršile. Vsakdo se je vstopil na svoje mesto in se ves predal poslu. Ciril se je vstopil pred velik stavnik, položil v levo roko vrstomer in segel z desno v predalček črkovnika. Črko je zlagal k črki, besedo k besedi in roka je kar sama zajemala iz predalčkov. Stavil je aritmetiko in algebro; a to je bilo dokaj težavno. Komaj pol vrste je postavil na mestu, pa stopil k drugemu stavniku, potem hitel k tretjemu, četrtemu. Tu je našel matematična znamenja, tam korene, črte, številke, polnilo. Algebro učiti se, je lahkota, si mislim, ali staviti jo, to je nekaj drugega. Cirilu ni dala tega četrta šola, niti šesta bi mu ne dala tega, kar potrebuje za to črno zidarstvo. Ko vrstomer napolni, ga izprazni na naložnik, potem gradi dalje. Hotel sem prebrati, kar je sestavil, toda ni šlo, vse črke stoje narobe. No, sem pa stopil malo okrog drugih. Tu nekdo z debelimi očali bulji v rokopis, tam nekdo nekaj računi, pred njim leži velika črtanka, ki zahteva na las točnega izračunavanja. Hočem ga nekaj vprašati, nu, ne vidi me in ne sliši. Tam gradi nekdo velik lepak. Ogromne lesene črke znaša na desko in jih spravlja v neko zaokroženo obliko. Ko ga nagovorim, samo odbije z roko, češ, naj ga pustim pri miru. Poleg njega nekdo nekaj riše. Poškilim mu pod roko: neko vabilo skicira, besedilo oblikuje v neke moderne grupe. Prav lično izgleda že skica sama, kako bo izgledal šele stavek. Tu prenašata dva mladca črkovnike iz enega konca na drugi, tam vlačita dva moža polne deske vrst, ulitih na stroju; tam zopet nekdo odtiskuje na ročni preši. Tu nekdo vstranjuje aritmetiko, previdno naklada stavek in lomi stran za stranjo. Ta je metér, dolgo brado ima pa debele očali. Glej, tu je pa Metod! Poznam ga že od prej. Je že nekaj

let, kar je bil imenovan za stavca. Pa je tako moder, bledičen in suh. Pa rdečeličnega ne vidim nobenega. Metod me pogleda malo po strani, komaj se mi nasmeje, a roke mi ne ponudi: je umazana od strupenega svinca. On je tudi metér. Neki mladinski mesečnik prireja, strani se bleste kakor od samega srebra, to je čisto nov strojni stavek. In Metod ga prijemlje in sklada z neko ljubeznijo, katere nihče od nestrokovnjakov ne more doumeti. — Zdravstvuj, Metod! On mi prijazno pokima in jaz se vrnem zopet k Cirilu. Med potom vidim mnogo praznih prostorov. Kam so šli stavci. So bolni? Ne, na cesti so, brez posla. Tu je pa tako prazno, ker jih ni.

Kaj bi zdaj? Stavce sem si ogledal. Ciril ugame moje misli in stopi v pisarno: po dovoljenje, če sme razkazati nekomu tiskarno. Zakaj ne! In že jo mahava v drugo nadstropje. Tu so bili stavni stroji, žarišče tiskane besede. Dvanajst jih stoji v eni sami vrsti, dvanajst zmajev, ki žrejo rokopise pa mečejo iz sebe vroče svinčene vrste. Ne vsi, pet jih počiva, mrzli stoje. So pokvarjeni? Ne, brez posla so, dela nimajo. Je težko nasiti take pošasti. Uredniki tekajo neprestano, vlačijo polne naročaje rokopisov, nekateri kar v košarah; komaj, komaj jim tešijo govtavost, tem nenasitnim besedožerom. Smrad po plinu, vročem svincu, ropot in zvenk in rožljanje in trdo govtanje. To je stavni stroj. Za njim sedi mož z debelimi očali in z obema rokama, z vsemi desetiimi prsti udarja na tipke, in stroj

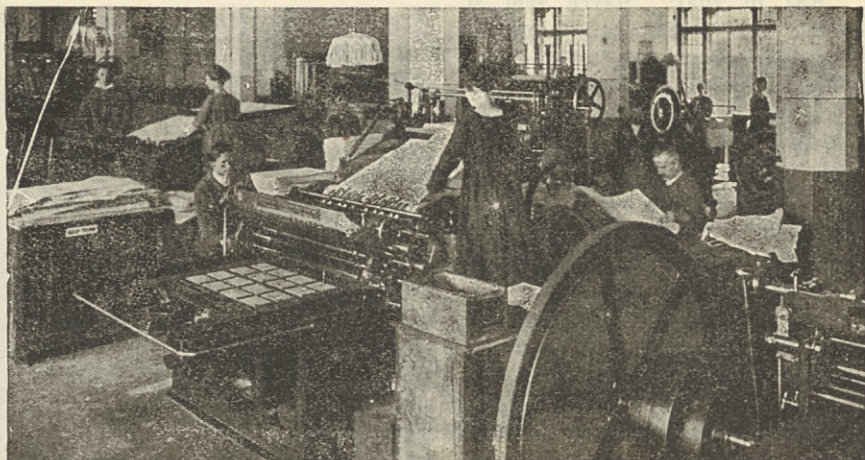

Stavni stroji.

se pregiba in zvija na vse načine, a rokopis se mu kar naprej pomika v žrelo. Mož samo tipka, niti ozre se nikamor, a stroj tako naglo meče črko k črki, pet tisoč na uro, da se sploh ne vidi drugega kot samo bliskanje, a na drugi strani padajo ven ulite vrste, svetle kakor srebro in vroče kakor ogenj. Vsi stroji so si točno enaki, prav na las enaki, le možje, ki sede na njih, so različni. Le v nečem so si sila podobni: železne živce imajo kakor njihovi stroji. So že toliko doživeli. Večinoma stavijo dnevnik pa prebavijo vso vsebino, preden jo oddajo stroju. Poznajo že vse prepire partij in strank, vse spletke diplomatov, lokavost tatov, prebrisanost lopovov, sporedno tem iznajdljivost kriminalistike, pravosodje, muke jetnikov; dalje so proučili ves ustroj Društva narodov, slišali »veseli smeh in vrisk naših, ki uživajo toliko brezmejne sreče in radosti tam pod Italijo«. Oni so preblodili ves svet, vsa morja, proučili kolhoze sovjetov, običaje Malajcev in Kanibalov ter vero Islama, Buddhę, Zarathustre, nevero sovjetov in trustov, altruizem fašistov in fabrikantov ter spoznali vse preobilje in vso bedo tega sveta. In so čisto otopeli, siti stroja in življenja. Dan in noč sedeti na mašini, dan in noč poslušati njeno jekleno pesem. Tam okrog so dolge mize, okrog njih skačejo meterji in uredniki, ki lomijo dnevnik. Vse je nemirno, vse se tako strašno mudi.

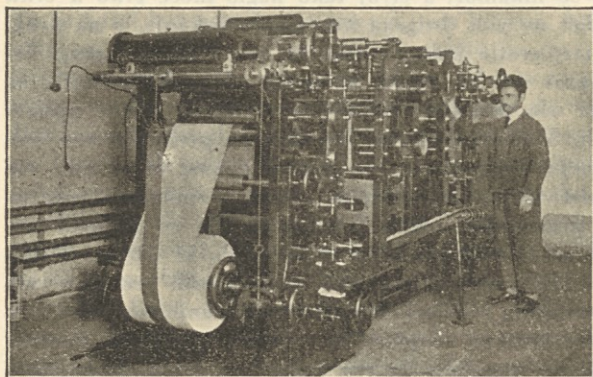
S Cirilom sva stopila v dvigalo in se spustila v pritličje. Kaj je tu?

Ropot in trušč kakor v velikem mlinu. Stroji, sami stroji, kamor seže oko. Veliki, srednji, mali in prav majhni. Vse se vrti, vse melje. Med stroji se dvigajo ogromni skladi papirja, potiskani in čisti. Na velikih strojih stojе vlagalke in vlagajo čiste pole, na drugem koncu izmetujejo stroji potiskane pole. Tu potiskajo zaklopljene sestavke v stroj, tam jemljejo že dotiskane iz stroja. Tu se tiska roman, tam šolska knjiga, v onem stroju aritmetika, v tistem mladinski list, tam plakat, tam same slike, tu cenik za ure. Na enem koncu gre v stroj čista pola, na drugem pade potiskana ven. In s tem je za tiskarno delo opravljeno. Potiskane sklade nosijo potem preko dvorišča v

Tiskarna.

knjigoveznico, in tam šele pole zgibajo in iz njih sestavijo knjigo. Stopil sem še okrog malih strojev. Kaj delajo ti? A, tako, drobnarije: razglednice, vizitke, kuverte, pisma, letake, spričevala, in podobne stvari. So sicer majhni ti stroji, teko pa prav tako hitro kot oni veliki: po tisoč komadov vržejo na uro.

Rotacija.

ni bilo videti. Gori po hodniku, sta hodiła dva moža v modrih oblekah, pa nategovala vijake in vravnavala kolesa; dva druga sta pritrjevala

Slednjič sva se spustila v podprtitlje, ogledat si tisto strašno pošast, ki tuli kot bi imela sto levov v sebi. No, saj ni nič, vse mirno, se čudim in gledam tisto čudovito rotacijo, toda Ciril mi raztolmači, da se pravkar pripravljajo in da bo zdaj zdaj izbruhnila. In res so z mrzlično naglico delali okrog nje in v njej sami. Ta ogromni sklad kolesja in valjev in vijakov, drugega

v stroj okrogle novo ulite plošče dnevnika, tretja dva prilivala zobovju olja, mazala in snažila vse dele, četrta dva sta zavalila pod stroj ogromen zvitek papirja. In kmalu potem se je vnelo. Možje so odskočili, nekdo je pritisnil na gumb — in pošast je zarevsala, da se je streslo zidovje. Revs in šklopot in trušč in iskre v kolesju in tres tega ogromnega trupa. Jaz si tiščim ušesa in gledam, kam naj pobegnem. Možje se pogovarjajo z rokami, beseda ne zaleže nič, ne zvonec, ne krik, ne, niti brzi vlak ne bi udušil te sile. Petnajst tisoč na uro. Ljudje prihajajo s koši in vrečami — pa jih polnijo. Saj res, zdaj šele vidim: čisto podse bruha velikan svojo naklado. Šestnajst strani velikega dnevnika »Pravda«. Nekdo se skloni in mi poda en izvod, za spomin, pravi prijazno. In jaz strmim v to veliko čudo in v »Pravdo«, kako neznansko hitro pada na dan. Komaj, komaj jo sproti odnašajo. Ko bodo odnesli to, bo pričela rotacija bruhati novo naklado. Kar naprej, iz dneva v dan.

Tisk je velesila.

RDEČA GORILA.

V pragozdih centralne Afrike živi posebna vrsta goril, ki jim pravijo rdeče gorile. Gatti, voditelj osme afriške ekspedicije, je lani odšel, da poišče te čudne in neznane živali. Takole pripoveduje:

Pri zadnji afriški ekspediciji sem prebil več mesecev v pragozdu Čibinda, kjer me je posebno zanimalo življenje goril. To gorsko gozdovje leži južno zapadno od jezera Kivu, približno pol dolžinske stopinje južno od ekvatorja. Po pravici lahko rečem, da smo bili tam v osrčju Afrike; kajti bili smo na pol poti med Atlantiškim in Indijskim oceanom ter ravno v sredi med Kapstatom in Kairom. Vsa ta pokrajina, kamor so prišli Evropeci šele po svetovni vojni, je tako obširna in neprehodna, da je po večini še neznana. Izumrla drevesa, lijane, vejevje in grmovje se prepletajo in tvorijo ponekod zapreko, preko katere ne more človeška noga. Pod to visoko, zeleno odejo izgine vse: griči, doline, vode, živali, vse poznane in nepoznane nevarnosti džungle. Orjaške koprive žgejo v našo kožo, trnjeve veje trgajo obleko in nas bodejo do krvi. Mnogokrat se moramo plaziti po vseh štirih, da moremo pod ovijalkami dalje; prevelike so in predebele, da bi jih prerezali. Včasih se ziblremo meter visoko na čudni odeji iz vej in mahu. Par korakov nato se vderemo do pasu. Ali pa nenadoma kdo izgine v kaki obrasli luknji kakor v pasti. Ni vetra, ki bi to debelo pregrinjalo iz rastlinja raztrgal. Tu 1900 m visoko je zrak razredčen; toda izparevajoča džungla ga napravlja težkega in mrzličnega. Ta zrak in hudi napor pri vsakem koraku nam otežkočajo dihanje tako, da nam razbija srce in gluše ušesa.

Po nekaj mesecih smo končno prišli, prodirajoči vsak dan korak za korakom, skozi pragozd. Spremljal nas je Kašula, poglavar Mambuti pritlikavec, in njegovi najboljši lovci. Zaupal sem Kašuli docela, ker je imel prav poseben čut za razgledovanje in opazovanje. Vsak dan smo sledili isti družini goril tako od daleč, da se nismo izdali in da nas ni nihče izmed skupine zapazil. Skozi zastor džungle smo lahko opazovali življenje gorile, kakršno je tedaj, ko je sama.

Z neverjetno sigurnostjo me je privedel Kašula vedno k nočnemu ležišču

goril, katero poišče navadno stara gorila pod kakim velikanskim drevesom. Najprej odstrani s tal vse lesovje in postélje nato ležišče z listjem, z vejicami in z mahom. Potem splete iz lijan okoli ležišča zagrinjalo. Kašula je pregledal in preiskal prenočišče in takoj povedal ime vsake posamezne gorile v družini. Ali mene je kmalu segnal preostri duh, ki ga je zapustila družina.

Nekoč sem opazoval popolnoma skrit zanimiv, prav domači prizor. Na gozdni pleši pred menoj je slonel samec na deblu in dremal. Podoben je bil debelemu, dobrosrčnemu očetu. Blizu njega je izvajal mladič menda svojo vsakodnevno telovadno uro. Počasi je splezal na bližnje drevo, napravil stojo, potem veletoč in spet zdrknil počasi na tla. Ponavljal je to vajo venomer zelo resno in premišljeno. Dve odrasli samici sta sedeli tesno skupaj ter se nenehoma razgovarjali. Predaleč sem bil, da bi čul njihovo govorico; toda videl sem dobro premikanje velikih in debelih ustnic ter geste njihovih dolgih rok. Neka druga samica je zbirala skrbno divja zelišča, ki jih je pokušala, lupila in poživala. V njeni bližini se je igral približno enoletni mladič, ki je imel, dejal bi, živo srebro v sebi. Skakal je na materin hrbet, ji lezel pod trebuh in ji kradel iz ust olupljena zelišča. Slednjič je bilo mami le preveč. Prisolila je najmlajšemu tako klofuto, da se je zavrtel parkrat okrog sebe. Seveda, sem slišal, kako se je potem drl.

Ko smo nekega dne počivali v gozdu, sem radovedno opazoval torbice, spletene iz trave, ki so jih nosili pritlikavi Mambuti, moji spremljevalci, na svojih prsih. V te torbice so devali vse, kar jim je bilo kaj vredno. Ko sem pogledal v torbo Katumbela, čarovnika Mambutov, sem našel v njej mešanico kuhanega fižola, sladke koreninice, kos smrdečega suhega mesa, zrezljano pipo, prazno škatljo za sardine, čepinje in razno drobnarijo, ki jo je bog ve kje našel.

Končno sem naletel na majhne svežnje iz rastlinskih listov, v katerih so bili zaviti predmeti za čaranje. Začudeno sem požvižgal, kar je silno ugajalo Katumbeli, in privlekel iz teh svežnjev rjave žeblje, dele leopardove kože, slonove kocine, zelišča za čaranje, kose raznega lesa. Toda na dnu torbice sem našel nekaj, kar me je v resnici presenetilo. Dobil sem približno za dlan veliko kožico, ki je bila tako na gosto kosmata, kakršne so le gorile. In ta dlaka ni bila črnikasta, temveč rdeča! Zaprepasčen sem prosil Katumbelo za pojasnilo; ali niti on niti spremljevalci niso odprli ust. Uvidel sem, da moram Katumbelo na kak drug način pripraviti do tega. Šele čez nekaj dni, ko sem mu velikodušno poklonil staro solnico, razbit žepni nož, kos raztrganega, lepo pisanega blaga, mi je razodel nekje na samoti tajnost te rdečedlakaste kože.

Ko je bil njegov oče še mlad in močan in najboljši lovec pigmejev — tako je pripovedoval Katumbela — je nekoč prodril z najbolj smelimi spremljevalci daleč v pragozd. Več dni so prodirali proti zapadu v tiste kraje, kamor še ni stopila človeška noga. Tudi pigmeji se niso upali tja. Neko dopoldne pa so nenadoma zagledali nekaj posebnega! Neko družino goril so v globoki bambusovi senci zasledili pri jedi. Bile so orjaške živali, večje in strašnejše od navadnih goril. Najbolj čudna pa je bila njihova barva. Bila je prav svetlo rdeča! Po kratkem posvetovanju so sklenili pigmeji, da bodo eno izmed teh živali usmrtili. To so res storili in vsak je vzel s seboj košček kože, s katero je potem lahko čaral. Ko je oče Katumbele umrl, je zapustil kožo sinu, in tako je postal sin zdravnik in čarovnik.

Že med pripovedovanjem Katumbele sem si mislil, da je to bila le ena posamezna gorila, ki se je znabiti na kakršenkoli način izmaličila. Toda v teh neskončnih pragozdih je mogoče vsako presenečenje! Tako sem mislil, da je

mogoče, da biva tu kaka posebna vrsta goril, ki so rdečkaste. Saj so vendar v zadnjem letu odkrili v teh neprestopnih džunglah doslej še nepoznane živali, kakor bongu in okapija. Kdo bi prej komu od pigmejev verjel, če bi pripovedoval o bongu ali okapiju? In vendar živita!

Seveda sem takoj zahrepenel, da bi poiskali take vrste goril. Ali Katumbela se je temu uprl. Še večja zapreka pa je bila moja malarija, bolezen, ki se je vsako leto povrnila in mi ni dopustila nadaljnjega pohoda po pragozdu.

Že čez nekaj dni se me je malarija tako oprijela, da sem se hotel vrniti v svoje taborišče. Tedaj mi je Kašula nenadoma zašepetal: »Iko n'gagi!« (Glej opico!) Pokazal je v goščavo, ki je bila podobna tunelu. Po vseh štirih sem se previdno splazil na bližnjo višino. Medtem se mi je puška zapletla v ovijalke, in preden sem jo mogel izmotati, sem začul grozne krike: tri velikanske gorile so stopile iz gošče, oddaljene kakih deset metrov. Bile so razkačene, ko so me zagledale. Prvi je šel stari samec, ki je grozno gledal, vihtel lopatasto desnico nad glavo, z levico se je pa tolkel po prsih. Usta je imel odprta, obraz mu je bil od razdraženosti ves izpačen. Videl sem dolge, rumenkaste zobe. Vedel sem takoj: eden od naju mora umreti! Pomeril sem na njegovo srce ter sprožil. Zatulil je in se še bolj približal. Še enkrat sem ustrelil: žival se je zgrudila tri metre pred menoj. Toda prišlo je najhuje! Obe samici sta se sprva ustavili. Pogledali sta mene in samca, ki je ležal nepremično. Ali me bosta napadli? Šinilo mi je v glavo, da sem obljubil belgijskim oblastem, da bom ustrelil za muzej samo eno gorilo. Torej nisem smel nobene več ustreliti. V tistem kočljivem hipu sem poizkusil tudi nabasati puško. Ali kakor nalašč mi je puška prvič v življenju odpovedala! Sam sem bil, za menoj majhen prepad, nerabna puška — pred menoj dvoje strašnih goril. Živeci so mi popuščali, ko sem še vedno vlekel prazno patrono iz cevi. Končno sem jo le izvlekel. Prva gorila se mi je približala že na tri korake. Sprožil sem in jo zadel v vzdignjeno roko; nato sem ustrelil še v zrak. Z razdraženim in boleznim vzklikom se je gorila ustavila, nekoliko počakala, nato pa zbežala s svojo spremeljevalko. Baš tedaj so prišli pigmeji, kakor bi zrasli iz tal. Katumbela, na videz zelo iznenaden, je svečano izjavil: »Bvana, kadar hočeš, te povedem tja, kjer žive rdeče gorile!«

Pa ni bilo nič iz tega. Mrzlica se je tako stopnjevala, da sem moral takoj zapustiti pragozd. Ob belem Nilu sem že srečal zdravnike.

Čez štiri mesece pojde spet nova ekspedicija v pragozd Čibinda. In če me bo Katumbela vodil in če mi bosta sreča in zdravje mila, bom vse tvegalo, da bom našel — rdečo gorilo.

A. O.

NEVARNI UJETNIKI.

Večina vas je že morda videla menažerije ali zverinjake. Ne vem, s kakim občutkom ste vi gledali tiste živali; meni so se vedno smilile. Lev, kralj širnega kraljestva, je zaprt tu v kletki, da se komaj obrne. Opice, doma v pragozdih, kjer so drevesa njihov dom, njihova vedno pogrnjena miza, njihovo igrišče, imajo tu v kletki le kakšno palico, ki se nanjo lahko obešajo. In slično je z drugimi živalmi. Res pa je, da ljudje radi gledajo te tuje živali in se ne morejo peljati gledat leva v Afriko, tigra v Indijo itd. Zato so v nekaterih državah začeli prirejati za ujete živali prostore, kjer bi imeli kolikor-toliko slične razmere kakor v svojih rodni krajih. Take prostore imajo Anglija,

velik zoološki park pri Londonu in v Whipsnade, Ameriške Združene države pa v Minneapolisu in drugod.

Če gledaš take zveri v menažeriji ali v zoološkem parku, varen za visokimi mrežami, niti ne slutiš, s kako težavo so morda dotične zveri vlovili in spravili na dotični prostor. Zato priobčujemo tu nekaj doživljajev s takega lova, ki jih je opisal Američan Buck. Poslušajmo ga.

Tigrova glava.

TIGER.

Tiger ni tako nevaren človeku, kakor so ga razkričali. Nekoč sem v džungli nenadoma srečal tigrinjo z dvema mladičema; oddaljeni smo bili na 20 korakov. Mislil sem že, da se mi bo treba boriti za življenje, pa kaj je bilo: tigrinja je malo zarenčala, se obrnila in — zginila za grmovjem, mladiča pa za njo. Človeka sploh malokatera žival napade, ne da bi jo izzival; skoro edina izjema je naočarka. Tiger in druge zveri napadejo človeka le, če vidijo, da jim je nevaren, torej v samobrambi; a še takrat se ne zmenijo za njegovo meso. Človeško meso žre le kaka zgladovana zver, ki ne more

dobiti »kaj boljšega«. Stari levi in tigri, ki ne morejo vloviti živali, so človeku zato seveda nevarni; saj žro celo kobilice in hrošče.

Ko sem se mudil pred nekaj leti v Singapuru, sem zvedel, da je blizu tam tiger napadel delavca na farmi za gumi in ga deloma požrl. Tiger da je bil izredno velik in ne star. Gotovo je v njegovem »lovskem revirju« primanjkovalo divjačine. Odločil sem se, da tega tigra ujamem za zoološki park; s tem ob enem rešim ljudi te nadloge. Še tisti dan sem odrinil na omenjeno farmo.

Nesreča se je zgodila pri nekem drevesu na robu farme; takoj zraven se je začela džungla. Pričakoval sem s sigurnostjo, da se bo tiger kmalu vrnil na ono mesto, da požre še ostanek svojega plena. S pomočjo malajskih delavcev s farme sem izkopal med džunglo in omenjenim drevesom jamo; izkopano zemljo smo znosili precej daleč stran, jamo pa smo pokrili z vejami.

Prihodnje jutro smo šli gledat, če se je morda »mačka« čez noč ujela. Nič. Drugo jutro — zopet nič. A tretje jutro je capljala v jami. Za vsak slučaj smo zvalili na jamo težka bruna, med tem smo pa delali priprave, kako dobiti tigra ven.

Druge, manjše zveri se prav lahko dobi iz jame. Treba je samo spustiti v jamo kletko, ki ima na enem koncu loputnice in v katero se da eno ali dve zaklani kokoši; ko je zver dovolj lačna, stopi gotovo v kletko, nekdo pa v tem trenutku sproži vrata. Isto dosežeš tudi s kletko brez dna, ki jo povezneš na zver, nato pa podrineš dno in ga privežeš na kletko. Toda ta tiger je bil prevelik; če bi spustili kletko v jamo, bi bržčas skočil nanjo in nato ven. Npravili smo kletko, ki se je dala odpirati na zgornji strani. Nato sem vzel močno vrv in napravil iz nje laso (zanko). Odvalil sem eno bruno, se vlegel nad odprtino in nato začel loviti tigra. V metanju lasa sem sicer spreten, a

kaj pomaga to pri tigru! Ko sem imel zanko krog njega, jo je ali pregrizel ali pa raztrgal s šapami. Šele čez kako uro se mi je posrečilo, da sem dobil zanko okrog njegove zgornje čeljusti tako, da je ni mogel pregrizti. Vrv sem dal nato v roke delavcem, da so jo držali, sam pa sem vrgel še kakih osem zank, tako da je bil tiger čisto povezan. Nato smo tigra nekoliko dvignili, in spustili v jamo pripravljeno kletko. Ko smo nato hoteli spustiti tigra v kletko, so se zopet pojavile težkoče. Tiger je namreč imel zadnje noge proste, in čim smo ga približali kletki, jo je prevrnil; z dolgimi koli smo nato postavili kletko zopet pokonci. To se je vedno in vedno ponavljalo in vsi smo že bili utrjeni, samo tiger še ne. Skočil sem v jamo, prijel tigra za zadnje noge in ga naravnal v kletko; drugi so med tem popustili vrvi in — imeli smo ga v kletki. Poveznil sem pokrov, se naslonil nanj in zaklical delavcem, naj mi vržejo dol žreblje in kladivo. A smola: žrebljev niso mogli najti; med tem se je namreč bila vlila prava tropska ploha in je omeščala vsa tla. Ljudje so, ko so hodili krog jame, prevrnili škatlo z žreblji in vse skupaj poteptali v blato. A tiger se je med tem sprostil zank in je vedno bolj divje pritiskal na pokrov. Bolj sem klical, naj vendar hitro dajo žreblje, bolj so kakor brezumni tekali krog jame in kričali. Končno je nekdo našel nekaj žrebljev v blatu in jih vrgel dol. Ko sem jih zabil, so si šele upali delavci - Malajci noter; dali smo vrvi krog kletke in jo dvignili ven. Tam smo jo naložili na tovorni avto in — tiger je bil pripravljen za potovanje v Ameriko.

ŠIMPANZ.

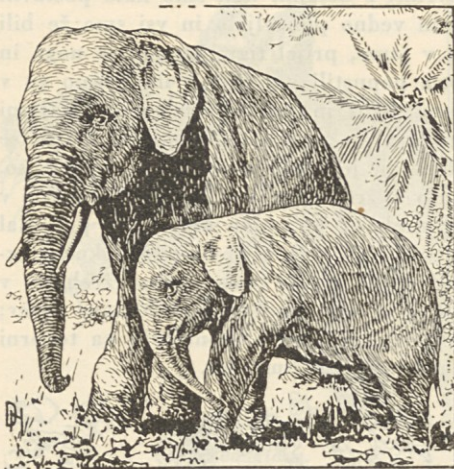
Bilo je v Vzhodni Afriki. Izsledili smo lepega, velikega šimpanza, ki je imel svoj dom na velikem košatem drevesu. Kako ga uloviti, ne da bi ga kje ranili? Oprezovali smo nekaj časa in videli, da hodi vsak dan k bližnjemu potoku pit. Ponoči smo zajeli vedro vode in jo postavili pod drevo. Ko drugo jutro prileze šimpanz z drevesa, zagleda to vedro. Pride bliže in voha. Kar nenadoma z naglim sunkom prevrže vedro, začne kričati in se tolči s pestjo po prsih. Nato pa spleza na drevo in ga ves dan ni bilo več na spregled. Prihodnjo noč mu zopet pripravimo vodo na enak način. Zjutraj zopet prileze dol, gleda nekaj časa vedro, pride bliže, voha, nato pa začne počasi piti. Prihodnjo noč smo prilili vodi v vedru čisto malo alkohola. Šimpanz je pil. Prihodnjo noč malo več; šimpanz je istotako pil. Naslednjo noč pa prilijemo vodi veliko količino alkohola. Ko je zjutraj nato šimpanz dobil prvi požirek v usta, ga je kar izpljunil. Nekaj časa se je obotavljal, nato pa je kar meni nič tebi nič začel piti; vedro je skoro izpraznil. Ubral jo je proti svojemu drevesu, začel plezati nanj, a nenadoma je telebnih na tla. Pobral se je in začel divje kričati proti deblu in se tolči po prsih. Nato si poišče močno prekljo in

Moder mož.

začne neusmiljeno udrihati po deblu, dokler se preklja ni popolnoma polomila. Ves utrujen odmahedra proti goščavi. Pri tem pa naleti na podrto deblo; hoče ga prelezti, a se kakor klada zvrne na drugi strani dol in obleži. Pridemo bliže in vidimo, da šimpanz spi. Čisto lahko smo ga povezali z vrvmi in potisnili v pripravljeno kletko.

Toda na mojo veliko žalost je ta šimpanz na transportu v Ameriko poginil. Bojim se, da je bil vzrok tisti alkohol.

V varnem zavetju.

SLONČEK.

Na Sumatri so domačini ujeli slončka, ki je bil še tako majhen, da ga niso mogli krmiti; bil je samo nekaj dni star. Dajali so mu kozje mleko, a ga ni hotel ali ni znal piti. Ko sem prišel v tisto vas, je bil slonček že čisto slab od gladú. Poslal sem enega izmed domačih dečkov v džunglo po bambusovo steblo. Ko ga je prinesel, sem ga odrezal pri dveh sosednih kolencih in votlino napolnil z mlekom, ki sem bil v njem razkuhal nekaj riža. Nato sva z dečkom odprla slončku gobec, potisnila bambusovo cev globoko vanj, posadila slončka na zadnje noge in vsa tekočina mu je zlezla v grlo. Ko sva se drugega dne z dečkom približala

slončku z bambusovo cevko, je že kar sam odprl gobček. Tekom enega tedna je tako vzljudil to bambusovo cevko, da je povsod torkljal za njo, kjer koli jo je zagledal. In se je prav lepo razvijal.

(Konec prihodnjič.)

VILKO MAZI:

V PARADIŽU ŠVICARSKIH ALP.

Švica. Koga še ni zamikalo v ta paradiž večno belih gora, drznih slapov, divje romantičnih dolin, bajnih jezer in bogatih mest! Vse, kar si je priroda mogla izmisliti do najveličastnejših oblik, je postavila v to majhno deželo sredi Evrope, nemara prav zato, da ne bo nikomur predaleč.

V časih, ko še ni bilo železnic, se je res precej vlekla pot do tja. Bog zna, kako dolgo je romal Prešernov prijatelj Andrej Smole, da je zagledal »Švajca visoke gore«? No, danes nas potegne iz Ljubljane OSE (Orient Simplon Express) v pičlem dnevu skozi simplonski predor, to najdaljše železniško podzemlje na kontinentu, in že hitimo po blagoslovljeni dolini Rhône med silnim Matterhornom in božansko Jungfrau v naročje sinjega Ženevskega jezera. Čez nekaj let pa se homo morda že lahko po zajtrku dvignili z aerodroma na Ljubljanskem polju in nas bo čakala večerja v Curihu, če že ne kosilo...

Kar nič napačnega pa ni potovati v Švico tudi z udobnim avtomobilom, kakor sem imel jaz to srečo v lanskem poletju. O sreči govorim še posebno

zato, ker me to romanje ni stalo počene pare in tako lepe prilike vendar ni za vsakim vogalom. Res da ni šlo tako naglo, kakor z ekspresnim vlakom ali celo z letalom, pa to nič ne de, saj je na poti do Švice toliko lepih krajev, da bi se človek kar nenehoma ustavljal. Pa je tudi toliko nevarnih ovinkov, dostikrat prav ob robu vrtoglavih prepadov, da je voznik še ob belem dnevu vesel, če se jim srečno izogne. Zato je bilo treba parkrat spraviti našega »benčinskega konjiča« čez noč v garažo, preden smo dosegli Engadin, ta najlepša vrata v Švico. Enkrat pa smo ga morali celo naložiti na vlak; ne morda zato, ker mu je zmanjkalo sape, ampak, ker je zmanjkalo ceste. To je bilo tam v Malnici poleg Velikega Kleka, kjer si je mogla samo železnica izvrtati pot skozi divjo verigo Visokih Tur. Pa ni bilo »konjiču« kar nič všeč, ko so ga rinili na široko ploščad vagona, češ, saj vendar ni invalid in mu je prava igrača, prevaliti tistih par tisoč kilometrov sveta, ki smo jih imeli v načrtu. Prav stežka se je vdal močnim rokam železničarjev in počakal, da so pripregli lokomotivo, ki nas je potem potegnila skozi 11 km dolgi turski predor v Badgastein, to znamenito zdravilišče na Solnograškem, odkoder smo jo mah-nili v prelepo dolino Salice, nato pa ob motnem Innu preko Innsbrucka v Landeck.

Iz Landecka, starodavnega, slikovito ležečega mesteca v gornji dolini Inna, vodita dve poti v Švico. Daljša se vzpne preko visokega prelaza Arlberg (1802 m), krajša zavije v ostrem ovinku dalje ob Innu, ki ima tu že precej tesno strugo. V dobri pol uri smo dosegli avstrijsko carinarnico ob križišču ceste, ki se vzdigne preko silno razrvanega skalovja proti Italiji. V tesnem gorskem kotlu smo pustili za sabo še par ovinkov ob vedno bolj živahni reki, ko se je prikazala obmejna tabla z belim križem na rdečem polju, znamenje Helvecije, ki smo ga poslej še nešteto krat srečali na naši poti.

Tako smo torej srečno priromali v deželo vsemogočnega švicarskega franka. Jako obrajtan denar je to, toda v Švici sami kaj malo zaleže. Za en frank dobiš tam komaj skromen zajtrk, pri nas pa bi si lahko privoščil z njim že prav imenitno kosilo. To smo ugotovili že prvi večer, ki nas je zatekel v Schul-su, središču Spodnjega Engadina. Dolga vrsta košatih hotelov in gosposkih penzijonov vabi tujca, da začne že tu odpirati svoj mošnjiček. Seveda pa je tudi udobnost, ki se nudi v teh zatočiščih, tako velika, kakor najbrž v nobeni drugi deželi, saj slovi Švica po pravici kot domovina tujkega prometa.

Veličastne gore, vse preko 3000 m, zalite od jutranjega sonca in zakrite nizko v pobočja s snežno odejo, so nas spremljale proti Flüeli, tretjemu najvišjemu prelazu v Švici (2389 m). Tako smo že skoro na višini Kamniških planin. Med težkimi kladami granita, ki so se utrgale bogve kdaj s tega ali onega vršaca in se nagromadile v kaotičnem neredu po prelazu, se ponujajo na prisojni strani ljubke blazine rododendrona, ponekod tako blizu ceste, da jih dosežeš lahko iz voza. Koj onkraj hospica, ko se prevesi cesta, pa vozimo še skozi visoko preseko snega. Majhno jezero ob cesti je še pokrito z debelo skorjo ledu. Tu podaja zima zimi roko.

Zadovoljno prede motor po vijugah navzdol, kakor da se oddihava od prve težke preizkušnje, ki jo je zares imenitno prestal. Kmalu nas zajamejo košati smrekovi gozdovi in prikaže se sočna planota Davosa, paradiž zimskega sporta. Kakor balzam je ta zrak, ki ga vdihavajo pljuča vse tja do Klostersa pod belimi grebeni Silvrette in še daleč doli po dolini Prätigau, ki jo zaključí mladi Ren.

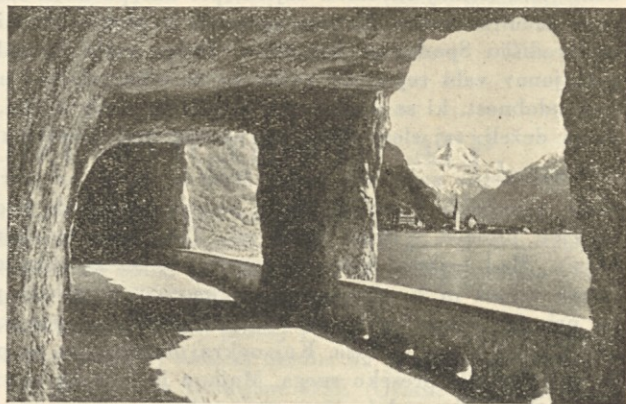
Curih.*

Ravna asfaltna cesta beži zdaj čez široko planjavo med nepregledno vrsto sadovnjakov in bogatih selišč proti strahotnim gmotam Kurfirstna, ki oklepajo smaragdno zeleno Wallenško jezero. Preko 200 m visoko se vzpne cesta nad jezero in ponuja na vsakem ovinku bajen pogled na to edinstveno pokrajino, ki jo še posebno poživlja množica slapov, zaga-

najajočih se preko vrtoglavih sten po več sto metrov globoko.

Spustimo se v dolino Lintha in zavijemo proti prekopu, ki veže Wallenško jezero s Curiškim. Gore so izginile. Pohlevno gričevje vzvalovi okrog nas, pregrnjeno s sadnim drevjem in vinsko trto. Lepe, čiste vasi se vrstijo ob cesti. Prvi tovarniški dimniki se prikazujejo. Tu so znamenite svilarne, samo če imajo kaj dela? Evo, tu je že tudi Curiško jezero, toda do Curiha samega je še dobrih 30 km. Vozimo ob bregu mimo vedno zajetnejših hiš, obdanih od širokih vrtov. Za vrtovi se pozibavajo jadrnice, včasih se prikaže tudi velik parnik, dokler nam ogromne, strnjene palače ne zakrijejo jezera. Dolgi tramvajski vozovi križajo široke ulice, roji lahkih limuzin švigajo na vse kraje, po pločnikih hite množice ljudi, da, to je Curih, ta trgovski, industrijski in denarski Babilon, ki ravna usodo skoro vse Srednje Evrope.

Iz Curiha smo krenili naslednjega dne proti Lucernu, ki leži ob slikovitem Štirikantonskem jezeru, med znamenitima gorama Pilatus in Rigi. Tudi Lucern je prav lepo in bogato mesto, ki ga obišče vsako leto na tisoče tujcev iz vsega sveta. Nepozabna mi ostane zlasti večerna razsvetljava obrežja, ki jo dajejo stotisoči žarnic, razmeščenih po visokih fasadah hotelov in dru-

Ob Štirikantonskem jezeru.

gih palač in ki se v milijonih refleksov preliva po jezeru. Ali še vse lepša je podoba, ki jo pričara jutranje sonce tam z jugozapadne strani, ko zažarijo silne kupole Bernskih Alp v najčistejšem škrlatu, vse preko 4000 m visoko pod sinji svod neba. V ta paradiž je bila usmerjena naša nadaljnja pot.

Tik ob jezeru se vije cesta proti mestecu Brunnen. Skoro en sam niz vil in drugih gosposkih domov jo spremlja z leve in desne. Visoko pod Rigi kipe vinogradi, po nasprotnem bregu pa temnijo samotni smrekovi gozdovi, le tu in tam pretrgani od sočne jase, da se oko lahko spočije na njej. Že se je zdelo, da smo dosegli konec te širom sveta znane kotline, ko se je onkraj Brunnenah mahoma prikazal šele najveličastnejši del jezera, skrit v ostrem kolenu med silno skalovje. To je takozvano Urnersko jezero, okrog katerega se pleče vsakemu švicarskemu detetu znana pravljica o narodnem junaku Viljemu Tellu, osvoboditelju Švice izpod krempljev avstrijskega nasilja. V živo skalo izklesana cesta se grize skozi drzne predore in galerije proti Altdorfu, Tellovem rojstnem kraju, kjer jo zajame divje romantična soteska reke Reuss. Šele najmodernejši tehnični pripomočki so mogli izdolbsti in prevrtati grozanske granitne sklade v zgornjem koncu soteske, da je postala prehodna za cesto in železnico. Ko se tako izmotamo preko proslulega »hudičevega mosta« iz teh strašnih gorskih klešč, kamor komaj kako uro posije sonce, se nam nasmehe zelena Urnerska dolina s svojimi planinskimi pašniki.

(Konec prihodnjič.)

DOKLER TEREZIJA:

„SAMARITAINE“.

Najbolj prometna ulica v Parizu se imenuje Rue de Rivoli. Tu vrvenju ni konca ne ponoči, ne podnevi. Na levi in desni se dvigajo visoke stavbe; moderne in stare. Če stopamo po tej ulici proti bivši kraljevi palači, Louvru, tedaj zagledamo na ogromni trgovini zlat napis »Samaritaine«. Človek bi mislil, da je to ime brez pravega namena in pomena. Je pač trgovina, v katero nosijo množice svoje težko zaslužene franke, da jih izdajo za potrebne ali nepotrebne stvari. Trговец pa se zadovoljno smehlja ob čednih številkah novcev, ki se črez dan stekajo v njegove blagajne...

Toda nedavno so Parižani spoznali, da je »Samaritaine« res prava pomočnica onim, ki jih je vzela v delo in v zaščito. »Samaritaine« je pa obenem najodličnejši zgled, kako se more razviti podjetje, če ima razumnega vodjo in delavne ter vestne uslužbence.

Gospod Cognacq se je s petnajstimi leti predstavil v veliki novi trgovini. Čeprav je bil pripravljen opravljati najnižje posle, ga vendar niso smatrali za zmožnega za svoje podjetje; mladenič si je moral poiskati službo pri skromnejših tvrdkah, če je hotel poizkusiti svojo srečo. Ko je šel dvajsetleten na nabor, so ga zavrnil radi slabih pljuč. In res je gospod Cognacq umrl vsled pljučnega katarja, ko mu je bilo osem in osemdeset let.

Mladenič pa je med tem služil, zbiral in prihranil v par letih 5.000 fr. Leta 1867. je otvoril malo trgovino v zakotni ulici. Njegova skromnost se zrcali v naslovu, ki ga je dal nad vhodna vrata: »Trgovina pri malem dobičku«. Prvi poizkus pa se je končal s katastrofo. Gospod Cognacq je vse tvegall, pa tudi vse na mah izgubil. Prva nesreča pa ga ni oplašila. Začetek mora biti še bolj skromen. Kupil si je velik rdeč sončnik in na Novem mostu je začel pod njegovo streho z malo branjarijo. Kmalu se je gnetla pod sončnikom množica kupcev, ki so zdeli branjevču ime: »Napoleon med branjevci«. Tri leta branjarije na Novem mostu so mu prinesla toliko, da je lahko ustanovil novo prodajalno, in to je bila zibelka sedanji »Samaritanki«, kakor jo hočemo odslej imenovati. Prostori nove trgovine niso prostorni, še manj razkošni; na drugi strani se nahaja majhna kavarna. Roba je razložena po zabojih, ki so prikriti s tankim rdečim blagom. Dve leti po ustanovitvi je pripeljal gospod Cognacq tu sem svojo mlado ženo. Tedaj se je začelo šele pravo delo s polnim navdušenjem.

Gospod Cognacq opravlja vse posle izven prodajalne, gosa se pa pridno suče doma, meri, reže, svetuje strankam in prodaja. Prava človeka sta se našla, drug drugega izpopolnjujeta pri delu. Žvečer skupaj računata, zaznamujeta kose blaga, toda zjutraj sta kljub temu zopet prva v prodajalni, nadzirata snaženje in pospravljanje. Gosa Cognacq ima na polici leseno škatljo, kamor spravlja orodje, zakaj vse popravlja sama. Vse življenje je hranila te reči in v svoji preprostosti pripoveduje, kako jim je takrat manjkalo sredstev, da bi za vsako malenkost klicali ključavničarja ali mi-zarja.

Neumornemu delu mlade dvojice pa se pridruži tudi prava trgovska spretnost. Za nobeno ceno ne smeta izgubiti kake stranke, tem je treba postreči v še skromnejši želji, in če kupi tudi največjo malenkost, vedno jo je treba vljudno postreči. Tako je nekega dne gosa Cognacq prodala svojo lastno balo, ko je prišla nevesta, in slučajno niso imeli potrebnega v zalogi. In tako je raslo podjetje, ki ga hočemo s številkami malo v obistih prerahljati.

L. 1871. je imela »Samaritanka« prodajalnico, ki je bila 6 m dolga in 8 m široka, prodajala sta poleg gospodarjev še dva prodajalca. Letni promet je bil okroglo 300.000 Fr. l. 1930. pa se raztezajo prostori te največje pariške trgovine na zazidani ploskvi 47.000 mkv., skupna višina njenih nadstropij in podprtitličij znaša 233.000 m. Uslužbencev ima 8.000, letni promet pa je bil tega leta 1.600.000.000 Fr.

Luiza in Ernest Cognacq sta dala svetu najlepši primer dela in vztrajnosti. Kljub svojemu bogastvu sta oba delala do smrti.

Nikdar si nista izposojevala ali jemala kaj na up. Pri svoji trgovini nista name-ravala obogateti tako hitro kakor današnji svet. »S tem, kar imava, napredujema,« sta govorila. »Ročno olje« zadostuje! To geslo jima je omogočilo prodajati poceni in nuditi kupcem kar največ mogoče. Dobiček velike »Samaritanke« je namenjen revnim otrokom, številnim družinam in uslužbencem. Bogastvo se večja v premišljenem in vztrajnem delu, koristi pa tako mnogim.

L. 1914. sta gospod in gosa Cognacq spremenila svojo trgovino v zadržno imetje. Vsak uslužbenec je deležen dobička, 65% dobička razdele vsako leto mednje. Kadar uslužbenec umre, pridejo vse pravice na naslednika. Ostali odstotki dobička pa vzdržujejo razne dobrotelne ustanove kot ženska bolnica z 90 posteljami, hiralnica za 120 starčkov, otroško zavetišče za 60 otrok, gospodinjska šola, dom za uslužbenke za 120 mladenk, vrtnarska šola za 100 slabotnih otrok, zdravišče za 100 uslužbencev v Alpah, sirotišče za 60 deklic, počitniške kolonije za slabotno deco, 236 stanovanj za številne družine, 400 stanovanj za mlade poročence; to so vse lastne ustanove velike »Samaritanke«. Cognacqova, ki sama nista imela otrok, sta vse dala drugim. Vsako leto razdele številnim družinam 300 nagrad v znesku od 10.000 Fr. do 25.000 Fr.

Tako vidimo tu zgled velikanskega podjetja in tudi način, kako naj človek sad svojega dela obrne v splošni blagor. Pravijo, da pri kupčiji ni čuvstva. »Samaritanka« pa nam jasno dokazuje, da ne moremo storiti velikega in koristnega dela brez globokega čuvstva, brez ljubezni in spoštovanja do drugih, brez dobrote, pameti in poštenosti.

Gospod in gospa Cognacq.

Gospod in gospa Cognacq sta delala tako kakor vsak nastavljenec. Najmanj sta mislila na dobiček. Delo jima je bilo srčna, notranja potreba za udejstvovanje telesnih in duševnih zmožnosti in moči. Kakor pravljica ju danes obdaja zgodba njunega dela in vztrajnosti.

Kakor sta se odlikovala po preprostosti, ki je prišla že v pregovor, tako se moramo z občudovanjem klanjati plemenitosti njunega nesebičnega dela. Neumorne roke gospe Cognacq, ki so nekoč zvečer v mali zaprti prodajalni skrbno pobirale koščke vrvice, jih zvezavale za zopetno uporabo, so ostale pridne do smrti. Po njenem zgledu pa še danes pobira na tisoče rok po sklepu trgovine vrvice in papir, kar pomeni vsako leto nekaj stotisoč frankov prihrankov. Na ta način širi »Samaritanka« svoj promet in svoja dobra dela.

V zadnjem letu je izdala »Samaritanka« samo 36.000.000 cenikov, razrezala je 287.000 m blaga za vzorce, prejela je 10.000.000 pisem, poslala po železnici 4.800.000 zavojev, s svojimi avtomobili, ki prevozijo razdaljo 5.200.000 km ali 13 poti okrog sveta, pa je dostavila ljudem 5.600.000 zavitkov. Uslužbenci so po sklepu trgovine nabrali in prihranili 220 vagonov starega ovojnega papirja, 76.000 kg razrezanih koščkov vrvice, 150.000 kg uporabnega ovojnega papirja in 28.000 kg večjih koščkov vrvice. Skupen prihranek na papirju in na vrvici je znašal v tem letu nad 1.000.000 Fr. »Samaritanka« je edinstven primer požrtvovalnega dela za skupnost. Naj nam bo svetel vzgled na naših potih za brazdami na mladih njivah!

BOŽO RACIČ:

ZA VAS, DEKLETA!

Samo pogled po sobi zadostuje, pa že človek opazi, ali imajo domača dekleta smisel za ročna dela ali ne. Navidezno skromen prtiček odkriva včasih veliko spretnost ženske roke, pripoveduje o njeni pridnosti in vztrajnosti. Čim več vidi človek takih del po hišah, tem več dokazov za lep dom. Ročna dela so zelo važna za spoznavanje ženskega značaja. Iz ročnih del čitamo tudi smisel za lepoto ornamenta in smisel za harmonijo barv.

Ročna dela nudijo dekletom najlepše razvedrilo, pomirjanje in ute-

ho. Žensko ročno delo vzgaja k pridnosti in vztrajnosti. Koliko varčnosti je v ročnih delih! »Sama predla, sama tkala, sama nosila,« pravijo Belokranjice.

Ročna dela ločimo od tovarniških izdelkov; zato vzbujajo pozornost in nehote povprašujemo: »Kdo je to napravil? Koliko časa je delal?« Malokdo vpraša po stroških materiala, ki ga je bilo treba za delo. Pa baš ta razgovor namami marsikatero, da začne vsled malenkostne cene materiala delati sama. Material za veliko zaveso 250 cm visoko in 160 cm široko stane danes okoli 150 Din. Narejena zavesa v file-tehniki iz tega materiala pa stane od 300 do 600 Din.

Domača tkiva so bila včasih na višku tehnike in ornamentike. Sčasoma pa je zašla tehnika v tovarne, ki so s svojimi stroji ubile vso lepoto in čar ročnega dela. V teh delih se zrcali monotona, vedno se ponavljajoča enakomernost, ki napravi izdelek dolgočasen. Stotine pridnih rok izgubljajo delo in posamezniki postajajo sužnji in žrtve strojev ter objekt izkoriščanja onih, ki so v svoji gospodarski gorečnosti mislili v prvi vrsti le na svoj dobiček. Tako je napravila civilizacija človeštvu mnogo uslug, povzročila pa je tudi mnogo zla. Čim bolj napreduje tehnika v nekaterih strokah, tem večja brezposelnost nastaja, ker se umske pridobitve ne uporabljajo v splošno korist človeštva, ampak v korist kapitala. Pre-daleč bi zašli, če bi hoteli razpravljati o vseh posledicah industrijalizacije. Zato se rajši povrnimo v tiho sobico k našim dekletom, ki ne ugi-bajo in ne razglabljujejo o gospodarskih problemih, ampak delajo pridno svoje započeto delo dalje.

Pri predicah se ustavimo. Končale so s prejo in jo navijajo na klob-čiče. Pripravljajo se k tkanju. Osnovanje pripravljajo z vso vestnostjo, in ko je osnova navita, začno z napeljavanjem skozi ničalnice. Slednjič pride še čolnič in bilo v pogon in pred nami raste lepo tkivo, ki se na-vija pod brdom na vreteno. Od preprostega debelega platna, ki je za rju-he, za prtene hlače in brisače, pa do praznjega platna gre delo. Tehnika je napredovala, in danes lahko tkejo dekleta tudi svilnato tkanino doma; ne bo jih več veljala kakor 15 Din meter. V zvezi s tem naj omenimo še izdelavo preprog iz domače volne, ki ne zaostaja po dobroti prav nič za drago inozemsko. Marsikatero dekle na deželi lahko dobi prav poceni volno pri sosedih ali znancih. Volno da lahko pobarvati in tkanje preprog ni posebno težko. Stroški so razmeroma zelo majhni glede na cene po trgovinah; kajti glavni strošek odpade na delo. Volna za 1 m² preproge stane približno 270 Din. Pridnost ženske roke prihrani torej hiši lahko tisočake in poveča obenem vrednost hišnega inventarja. Cene za 1 m² izvršenih preprog se sučejo okoli 1000 Din.

Namizne prte, posteljno in telesno perilo, dekorativne blazine in marsikaj drugega lahko naredimo doma, če je dovolj volje in priložno-

sti. Ženski strokovni časopisi prinašajo danes že toliko vzorcev, predlog in načrtov, da ni dekle za izbero nikoli v zadregi. Trgovine z ročnimi deli so založene z raznimi pripomočki. Opozarjamo tudi na naš Drž. osrednji zavod za ženski domači obrt v Ljubljani na Turjaškem trgu št. 4. Tu dobi vsak potreben pouk v vseh strokah ženskih ročnih del, strokovne nasvete i. t. d. Za zmerno ceno izdeluje zavod tudi najrazličnejše načrte za čipke, vezenine, preproge, narodne noše i. t. d. v vseh slogih in po vseh merah.

Posebne vrste občutje je, ki žene dekle k ročnemu delu; blagor oni, ki začuti to plemenito silo v sebi. Takšno dekle si bo naredilo marsikaj, kar ji bo v veselje, okras in korist. Spoštujte ročna dela, delajte jih in kupujte jih!

N A Š A D E L A V N I C A

DRAG. HUMEK:

IZDELKI IZ PROTJA.

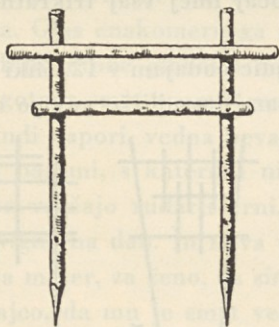
(Nadaljevanje.)

Po načrtu! Že v pričetku se navadite na delo po načrtih. V ta namen si pripravite enostaven zvezek s svetlega ovijalnega papirja, ki je zelo poceni in popolnoma dobro služi za skiciranje. V to skicirko narišite vse, kar hočete izdelati. Tako delajo tudi dobri obrtniki in drugi izdelovalci najrazličnejših potrebnih predmetov. Po risbi je delo laglje in hitrejše. Risba nam prihrani neljube pomote in izpremembe med delom.

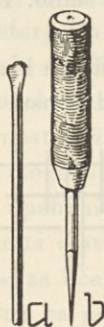
Za najpreprostejšo brajdicco (sl. 7) potrebujemo 1.5 do 2 cm debela količka in dve prečki, ki sta spojeni s količkoma navzkriž brez zareze.

Sl. 6.,

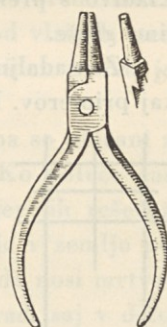
Sl. 7.,

Sl. 8.,

Sl. 9.,

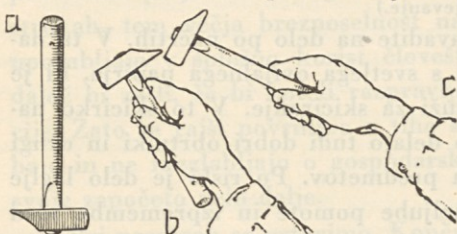
Sl. 10.

Žebliči, ki jih uporabljamo v ta namen, so navadni »žičniki«, ki jih dobimo že veliko število za mal denar. Za naše delo potrebujemo 3 do 4 cm dolge, čim tanjše žebliče. Debel žeblič razkolje palico in nam pokvari veselje. Pri zabijanju je dobro, da vsaj zgornji kos malo navrtamo. Za-

to nam dobro služi šilo (sl. 8), ki si ga napravimo sami iz kosa stare pletilke in 1 dm dolgega kosa leskove palice. Predno zabijemo pletilko v ročaj, jo segrejemo na ognju in jo ploščato raztolčemo, da se v ročaju ne vrti. Kos, ki moli iz ročaja, bodi 5 do 6 cm dolg. Ta konec zhrusimo v dolgo, tristranično piramido. Okroglo prišiljena konica ni uporabna za vrtanje.

Pri zabijanju pogleda žebelj pravilno na spodnji strani skozi palico, pa ga moramo tu zakovati, da bolje drži. V ta namen položimo žebeljevo glavico na železno podlago in zakujemo konico podolgem v les, da se v njem skrije (sl. 9a). Če pogleda skozi palico zelo dolg kos konice, je dobro, da nje konec pred zakovanjem pravokotno privijemo navzdol (sl. 9b). Za tako privijanje dobro služijo male klešče z okroglimi čeljustmi (sl. 10). Take klešče bomo pri našem delu še pozneje potrebovali.

Ob tej priliki še besedo ali dve o kladivu. Za različno velike želblje bi morali imeti različno velika kladiva. Pri našem delu pa izhajamo v pričetku z enim kladivom, ki pa ne bodi preveliko. Za manjše želblje zadostuje dolžina jeklene glave 8 do 10 cm. Ročaj bodi iz močnega lesa, dobro izglajen in eliptično valjast. Spodnji konec bodi malce debelejši

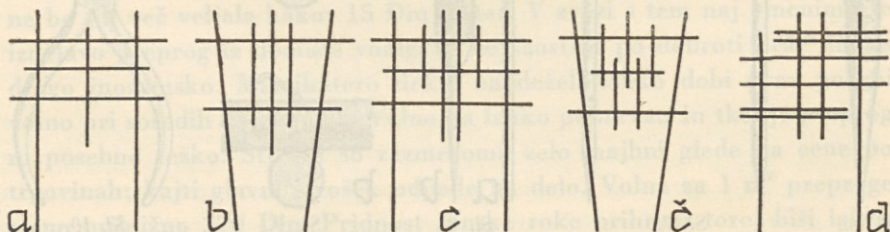

Slika 11.

nego oni pri glavi. Na debelem koncu imej ročaj luknjico, da kladivo lahko obesimo v zbirko orodja (sl. 11a). Začetniki primejo kladivo navadno preblizu glave (sl. 11b). Ob takem držanju izgubi kladivo vso udarno silo. Pravilno moramo držati kladivo bli-

zu debelejšega ročajevega konca (sl. 11c) in ga v pesti prosto gibati. Kladivo s prekratnim ročajem je slabo. Ročaj imej vsaj trikratno dolžino glave.

Za nadaljnje sestavljanje cvetličnih brajdic podajam v 12. sliki še nekaj primerov. Prepričan sem pa, da boste sami izumili še mnogo drugih

Slika 12.

lepih oblik. Za kogar je dosedanje delo z leskovkami prelahko, temu povem, da bo še gotovo tudi za njega došla primerno težka naloga.

(Dalje prihodnjič.)

Senovo, 24. II. 1933.

Cenjeni g. urednik!

Težko smo že pričakovali, da izide prva številka našega lista. Silno smo se razveselili, ko nam ga je gospodična prinesla. V razredu je hipoma vse utihnilo. Vsak se je vsedel na svoj prostor in čital. Med uro so se večkrat slišala vprašanja: »Gospodična, kaj je ustna voda, kaj je mamilo i. t. d.« Slednjič smo uvideli, da je najboljše, če izpremenimo svoj načrt za tisto zgodovinsko uro, posebno ker je bila v Razorih snov, katero smo se učili. Tako smo prečitali sestavek o velikih treh možeh Sv. Savi, Slomšku in Strossmayerju. Tudi kotiček »Po svetu« smo prečitali.

Cenjeni gospod urednik! Pogosto se bomo oglašali, če nam boste prinašali še nadalje tako zanimive stvari, posebno iz zgodovine in tehnike. Tudi o velikih možeh naše dobe radi čitamo.

Lepo Vas pozdravlja

Rudi Z a b u k o v e c, učenec II. r. m. šole v Senovem.

JORDAN MIRA:

RUDAR PRI DELU.

(Slika iz trboveljskega rudnika.)

Sključen, s svetiljko v rokah, s krampom na rami odhiti rudar v rov. Vanj butne zatohel zrak. Dušiča tema okrog njega, pod njim kanali, nad njim rjojenje sirene. Pred njim, za njim črni dijamant, ki mu pije kri, jemlje življenje. Ni solnea, ni pesmi, da bi vzbudila v srcu sladka čuvstva. Glas enakomernega udarjanja kladiva se odbija od vlažnih sten in slednjič utone globoko nekje v prepadu. Vsak nepreviden korak je lahko gotova smrt enemu, mnogokrat stoterim.

Hudi napori, vedna nevarnost, težko delo rudarjevo pa so plačani z borimi parami, s katerimi ni mogoče preživeti družine. Ko poteče čas dela, se vračajo rudarji črni, upehani v gorenje rove, kjer jih rešetka spet dvigne na dan. In nova vrsta človeških ličink se zarije v zemljo po kruh za mater, za ženo, za sina, za hčer. Rudar dobro ve, da nosi mrtvaško srajco, da mu je smrt vedno za petami, vendar dela rad, saj v delu najde uteho.

Ko sedimo v trdi zimi za toplo pečjo, se spomnimo rudarja, ki nam je pripomogel k toploti, sam pa trpi tam, kjer pojo kladiva večno lepo pesem o delu in počitku.

MED STALAKTITI IN STALAGMITI BABJEGA ZOBA.

V dim zaviti je prisopihal naš vlak skozi predor proti Bohinjski Beli. Že med vožnjo smo zagledali strme stene Babjega Zoba, ki je na solnčni strani Bohinjske Bele.

V vasi nas je že čakal vodnik-domačin. Hodili smo po vijugasti enolični stezi skoro poldrugo uro, da smo dospeli do jame. Pred jamo je široka, obokana predsoba, kjer je miza in dve klopi. Tu smo sedli, da se odpočijemo po dolgi utrudljivi hoji. Jama je odkril, kakor pravijo domačini, neki pastir. Izgubil sem kožo. Iskal je žival in našel votlino. Pri vhodu je stal kapnik. Jama je sedaj zaprta. Ko nam je vodnik odklenil, smo svetili s svojimi žepnimi svetilkami v notranjost. V jamo še niso napeljali elektrike bodo jo pa v kratkem. Po mnogih zavitih hodnikih in stopnicah smo prišli do prekrasnih kapnikov. Ogromni, meter debeli stebri so do deset metrov visoki. Tam naprej so kapniki sestavljeni v obliki orgel. Hodili smo od dvorane do dvorane in se divili. Povsod smo strmeli v nova čuda. Le žal, da so med svetovno vojno pobrali Nemci najlepše kapnike. Ponekod so meter široke votline, ki vodijo, morda v kako nevo dvorano ali bogve kam. Skoro na koncu jame zija več metrov širok prepad. Mogoče je spodaj kako jezero, ki se je nabralo tekom tisočletij. Malo dalje od prepada smo prišli na konec jame dolge 1 km.

Nazaj grede in vso pot sem premišljeval, koliko tisoč let so rabili ti apneni kolosi, preden so stvorili tako veličastno čudo.

N A Š S P O R T

G. Nace Mejdun, stalni posetnik vseh nogometnih tekem v Ljubljani, nam je poslal ta članek o nekaterih dogodkih na zelenem polju. Četudi se docela ne strinjamo z njegovimi izvajanjem, priobčujemo prav radi njegove misli in želje. — Uredništvo.

Že v začetku svojega poročila vam moram povedati, da bi bil zadnjič kmalu izgubil živce, tako sem bil razburjen in nepočakan. Nekdo se izmisli in vrže med nas, med sportno publiko, vest, da se bosta Ilirija in Primorje pobotala in sklenila prijateljstvo v enem samem klubu. Ko sem jaz to čital, sem se najprej zamislil, potem sem si pomel oči in še enkrat čital. Da, fuzija Ilirije in Primorja! Sprva sem mislil, da pomeni fuzija kak pretep ali kaj podobnega — in sem verjel. Ali takoj peta beseda je bila: združitev. Ne, to pa ne! To je pa tiskarski škrat ali časopisna rasa — ali kako pravijo. Prvi ali zadnji april! Pa je bil šele januar! Čital sem, čital. Res so se vzdignili ljudje, ki hočejo »miru in napredka«. Tako je stalo v časopisu. In sem takoj pomislil, kako naj se jaz kot član sportne publike opredelim. Ali za združitev ali proti? Klubaš nisem! Ako bi bil član kateregakoli kluba, bi bilo res kočljivo! Bi moral pač tehtno premisliti vse okoliščine, ki govore za en klub, in vse, ki govore proti. To pa ne moreš kar v eni sapi, če si pravičen. Ker sem pa nevtralec in ker

simpatiziram vedno z boljším moštvo, sem se pri priči znašel in odločil takole: Bog ne daj združitev! Sicer bi res potem imeli eno močno enajstorico, ki bi nas reprezentirala na zunaj; toda, kaj pa doma? Kdo bo hodil gledat pomirjenega Sablo in Pfeiferja? In kdo bo degradiran v rezervo? Kakšne tekme pa bodo še doma? Novi klub bi se, recimo, imenoval Zekaipel (združena kluba Ilirija Primorje Ljubljana). In ta Zekaipel naj igra proti Slovanu? Goli bi kar deževali. V postavi: Stare — Janez, Sabla — Unter, Slamič, Zemljak — Pfeifer Uršič, Košak, Franci, Jug — bi dobesedno pregazili vse naše ostale klube. To bi bil dolgčas! Silen dolgčas! Takó bi bilo doma. Kadar bi pa igrali s tujim moštvo, bi pa zlezla vanje spet stara klubaška kri — in v napadu bi igral lepo vsak zase kakor pri kvartah. Igral bi se

Smučkanje je zelo star sport. Naša slika je posneta po lesorezu Klausa Magnusa iz leta 1567. Na sliki vidimo dva moža in ženo, ki so se z »dilcami« napotili na lov.

z žogo, nalašč zavláčeval igro, odšel bi užaljeno z igrišča itd. Če bi pa do tega v prvem polčasu ne prišlo, bi pa to povzročili v drugem polčasu klubaški kibici. Ti bi posameznike spomnili na njihovo slavno preteklost — in vsa edinstvo, požrtvovalnost, elan, taktika bi šlo po vodi. Zadnje minute bi igrali še ali sami Primorci ali pa sami Ilirci. Vsi drugi bi se skujali! Dan za dnem bi slišali opazke: »Kaj, kako bi jih tepla Ilirija!« ali: »Primorje bi jim jih nasulo!« — potem pa: »Ta Zekaipel je pa lim, ki drži samo na papirju. Na igrišču gre pa vse iz lima!« In končno: če bo zdaj v državnem prvenstvu naš prvak tepen, se bomo lahko sklicevali, da bi oni drugi klub bolje opravil! — Če bi pa bil Zekaipel tepen, pa ni nikake tolažbe več! In črna senca bi padla na naš nogomet! Tako bi preteklo pol leta, pa bi Zekaipel spet neslavno pokopali in vstala bi spet oba stara kluba Ilirija in Primorje. V sportnem svetu bi pa bili za eno blamažo Slovenci bogatejši! —

Pripomba uredništva: G. Mejdan vsekakor nekoliko prečno gleda. Kaj pa plavalni in smučski sport? Plavači: Wilfan, Lampretova, Kordelič itd. v enem klubu! Plavalno prvenstvo bi najbrž ostalo za dolgo vrsto let v Sloveniji, ker imamo izborne

juniorje! Smuški sport je pa domá itak že samó naša zadeva! In ne bo dolgo, ko se bomo tudi na tekmah Fise (mednarodna organizacija smuških tekem) bolje odrezali, kot smo se letos v Innsbrucku. Prihodnje prireditve Fise bodo najbrž pri nas. Že zato jim moramo pokazati, da nekaj znamo!

Mogoče bo že takrat kdo izmed naših naročnikov ali naročnic mojster — ali kakor jim sportniki pravijo: kanon! —

P O S V E T U

Katedrala v Đakovu.

Linorez I. Rocha.

Med najlepšimi cerkvami na svetu je gotovo katedrala v Đakovu, ki jo je sezidal Strossmayer. Na zidanje se je pripravljajl že od leta 1851., a ji je položil temeljni kamen leta 1867. in dovršil ogromno umetnino šele leta 1882. Katedralo je posvetil: slavi božji, edinstvu cerkva, slogi in ljubavi jugoslovenskega naroda. Za gradnjo je potrošil 1.200.000 goldinarjev. Od te vsote pa je sam iz svojega podaril 772.000 goldinarjev.

V prvi polovici meseca februarja letošnjega leta je eksplodiral v nemškem mestu Neunkirchen plinomer, ki je bil med največjimi na svetu. Strahovita eksplozija je poškodovala vse mesto, posamezne dele pa dobesedno pometla s tal. Bilo je tudi mnogo človeških žrtev. Slika prikazuje le majhen del ruševin.

GOREČA ZEMLJA.

Leta 1884. se je vžgal v Hockinški dolini v Združenih državah Severne Amerike s premogom naložen vlak. Delavci, ki so bili baš v stavki, niso hoteli pogasiti gorečega vlaka, češ, da naj pač zgori. A naslednjega dne je preskočil ogenj na sam premog v zemlji. To je bilo že bolj kočljivo, a so upali, da bo ogenj ugasnil sam. To se pa ni zgodilo, ampak se je ogenj vse bolj širil in zajel ves premogovnik. Nesreča je hotela, da je bil v bližini ogromen, še ne načet sklad premoga. Tudi ta se je vnel. In sedaj so se iztreznili delavci in so šli gasit. Vsi naporji so bili brez učinka. Končno so napeljali v premogovnik bližnje potoke in celo manjše reke, a tudi s tem niso uspeli. Pač! Voda se je ob veliki vročini zdajci izpremenila v paro. Strahotne eksplozije so raztrgale zemljo in dovedle ognju novega zraka in nove sile. Danes je preteklo od onega časa že skoraj petdeset let, a podzemni požar še divja z neukrotljivo silo. Nad 20.000 hektarjev je v ognju. V tej pokrajini vidiš le zapuščene in razpadle hiše. Suha drevesa, ki so jim odgorele korenine, in globoke vdrtine in zijaške v izpaljeni in izogleneli zemlji. Vse mesto Straitsville (Streitsvil) so izpraznili, ko so videli, da se vali ognjena usoda vse bliže in bliže. Prebivalci so se izselili in so ustanovili v sigurni oddaljenosti novo mesto New Straitsville (Nju Streitsvil). Mala upornost delavcev je ustvarila neprecenljivo škodo in veliko gorje.

D. H.

NOVA LETALA.

V neki lopi na periferiji Dunaja se vršijo zadnja dela okrog svojevrstnega letala, ki ga gradi po svojih idejah in po 36-letnem boju za te ideje bivši vseučiliški asistent in nameščenec v dunajskem osrednjem zavodu za meteorologijo dr. Rajmund Nimführ. Ko se je l. 1895. v Berlinu s svojim letalom smrtno ponesrečil znameniti pionir letalstva Otto Lilienthal, je Nimführja prvič obšla ideja, da bi zgradil letalo, ki bi se ne moglo prekucniti. Z desetletnim napornim delom je končno našel rešitev za ta problem, a treba je bilo še desetletnega boja, sedem knjig in dvajset brošur, da se je uveljavil in našel sredstva za zgradbo prvega letala po svojih načrtih. V čem obstoji priprava, ki naj da njegovemu letalu absolutno stabilnost, noče natančno povedati in skepsa s strani strokovnjakov je še vedno velika. Vsekakor pa bodo bližnji poskusi pokazali, ali njegov izum kaj velja. Aparatura deluje avtomatično, tako da sama uravnava letalo v pravo lego. Če je to res, potem ima dr. Nimführ seveda prav, ko trdi, da bi mogel njegovo letalo krmariti vsak otrok.

Nimführjevo letalo je v ostalem še polno drugih novotarij. Pred vsem nima propelerja, temveč ga vodijo naprej kakor nekatere ptice in žuželke krila. Teh gibljivih kril ima 4 in so iz duraluminija, kakor je sploh vse letalo iz lahke kovine. Nosilne ploščine merijo 11 m, trup 12. Premikanje oskrbuje stisnjeni zrak, ki ga proizvaja poseben motor. Poraba kuriva znaša komaj desetino porabe običajnih letal, brzina bo kakor pri teh letalih in prostora bo v novem aparatu za 6 oseb. Zanimivo je tudi to, da se bo dvigalo navpično v zrak itd. Tako trdi vsaj izumitelj. Bližnja prihodnost bo pokazala, da-li je res ustvaril letalo, ki bo zrevolucioniralo vso moderno zračno plovbo.

(Iz »Jutra«.)

Znani gradilec letal dr. Rohrbach obljublja človeštvu nov tip letala, ki pomeni popoln preobrat v letalstvu. Novo letalo ne bo imelo propelerja, ampak vrteča se krila po uzoru letečega hrošča. Konstruktor zagotavlja, da bo letalo popolnoma varno in ne bo moglo pasti na zemljo. Poleg te velike ugodnosti se bo tudi lahko dvignilo od tal v navpični smeri in takisto lahko navpično pristalo. Dosedanja letala morajo imeti za vzlet in za pristanek precej veliko ravnega prostora, ki ni povsod in ob vsaki priliki na razpolago. Z današnjimi letali ne moremo vzleteti in pristati n. pr. na ploščadi velikih hiš v mestih. In to še ni vse. Rohrbachovo letalo bo baje lahko mirno stalo v zraku. Tudi se bo lahko zavrtilo okoli svoje osi in bo letelo naprej in nazaj. Izumitelj bo v letošnji pomladi preizkusil svoj izum.

Zanimivo je, da je pred več nego 10 leti neki jugoslovanski izumitelj, ki sem mu pozabil ime, kazal po naših krajih letalo brez propelerja in z vrtečimi se krili. Spominjam se, da je bila konstrukcija zelo komplicirana in nepraktična. Ker je imel za pogon na razpolago le kavčukaste vrvi, ni mogel doseči velikega vzgona. Vseeno pa se je videlo, da je izvedba možna. Iskal je dobrega oziroma denarnega človeka, ki bi mu omogočil udejstvitev izuma. Našel ga ni!

D. H.

NAJBOLJE PLAČAN IZUM.

Zanimivo je dejstvo, da so še danes najbolje plačani izumi igrač in luksuznih predmetov. Res veliki izumi, ki služijo včasih po več stoletij vesoljnemu človeštvu, prinesejo izumiteljem prav često le skromen zaslužek.

Danes je menda najbolje plačan izum avtomatičnega fotografskega aparata, ki se zove photomaton in ki ga je izumil neki ameriški dijak. Za svoj izum je dobil ma-

lenkosten honorar 3.000.000 dolarjev! Edison, največji izumitelj vseh vekov, ni z vsemi svojimi izumi zaslužil toliko. Za mikrofona, ki je šele prav omogočil telefoniranje, je dobil komaj 100.000 dolarjev. Največ je zaslužil z žarnico, ki mu je dala 300.000 dolarjev. Za vse važne izume v filmski stroki je dobil komaj 250.000 dolarjev.

Fizik Hertz, ki je položil temelje današnje radiotehnike, je dobil za svoje izsledke o elektriških valovih le skromno pohvalo, a ničesar drugega. Lee Forest (Li Forest), ki je ustvaril večino edinic današnjih radioaparatorov, je dobil za svoje številne patente samo pol milijona dolarjev. A to je vsaj nekaj. Mnogi izumitelji so pa živeli in umrli v skrajni bedi.

Iz »Das goldene Zeitalter« D. H.

RBEŽIČNI TELEFON V ŽEPU.

Iz Milana poročajo, da so uspela izumitelju Marconiju, »ki dela popolnoma tajno«, neka nova dognanja v zadevi ultrakratkih valov, ki utegnejo v temeljih zrevolucionirati telefonijo, telegrafijo in brezžično oddajanje slik.

Svojemu sistemu je dal ime »mikroradio« in mu gre pred vsem za to, da zgradi telefon, ki bi ga nosil vsakdo vedno pri sebi v žepu in s katerim bi se lahko vsak čas zvezal s poljubno osebo, ki bi imela na njegov val uglašen sprejemni telefon. Prva posledica tega izuma bi morala biti ta, da bi države izgubile ves monopol nad telefonijo, telegrafijo in televizijo, obenem pa tudi vsako kontrolo nad tem, kaj se ljudje na daljavo pomenjujejo med seboj, kajti pogovoru dveh oseb po mikroradijskem sistemu ne bi mogel prisluškovati noben vohun.

Koliko je na vsem tem italijanskem poročilu resnice, je veliko vprašanje. Tudi drugod, n. pr. v Ameriki, na Nemškem, med Francosko in Angleško ~~se~~ vršijo že dalj časa podobni poskusi z ultrakratkimi valovi, a uspehi niso bogve kako impozantni. Tudi je vprašanje, kaj bi rekle države, če bi kazalo, da jim utegne izum te vrste iztrgati razne dosedanje monopole in kontrole iz rok.

(Iz »Jutra«.)

ZADNJE ZEMELJSKE SKRIVNOSTI

Nekateri pesimisti¹⁾ kimajo žalostno z glavami, češ, da so vse zemeljske skrivnosti že odkrite in da za pustolovca današnjih dni ni preostalo ničesar več, kjer bi lahko preizkusil svoje pustolovske talente. Toda ne verjemite jim! Je še mnogo razsežnih pokrajin v vseh delih sveta, ki čakajo svojega velikega in slavnega Kolumba.

Notranjost otoka Borneo, domovina pravljicega divjega moža, še ni raziskana. Toda če mogoče snujete načrt za odkritje te obljubljene dežele, vas bo gotovo zanimalo, da je glavostrelstvo nekaterim plemenom najljubši sport. Osvajati si glave svojih nasprotnikov, jim je verska dolžnost in največja naslada.

Snežne poljane Grönlandije, notranjost Labradorja, vsa zgornja Amazonska dežela ter majhna pokrajina severno od Alaske so doslej trdovratno kljubovale številnim odkrivalnim in raziskovalnim poskusom.

Če ste turist: Nekateri gore še niso premagane. Mount Everest²⁾ je bil že cilj več ekspedicij, ki so se doslej še vse izjalovile. Tudi Kanchenjunga³⁾, njegov bližnji sosed se še ni podal. Dve novejši ekspediciji ga nista mogli premagati, tretja je sedaj na potu.

Ako pa so ti hribi za vas pretežavni, poskusite morda s Snežnikom⁴⁾ Nove Guineje. Cenijo, da je le 18.000 čreveljev visok, pa še vrha ni nikdo dosegel.

¹⁾ črnogledi; ²⁾ 8880 m; ³⁾ 8580 m.

⁴⁾ 5500 m.

In katere zmožnosti so potrebne za potovanje v neznano? Neki vodilni raziskovalec pravi: Biti morate strokovnjak v kaki znanstveni panogi, znati morate sami organizirati in tudi dobro izvrševati povelja, ki jih narekujejo drugi. Težkoče vas morajo veseliti in mikati, ker so vam potrebne v doseg vašega cilja.

Toda vsem tem lastnostim se lahko priučite, če hočete. Nikdo se še ni rodil kot dovršen raziskovalec, daš se rodi na stotine ljudi s pustolovskim nagonom. Hudo je le to, da se večina izmed njih ne more osvoboditi kulturnih spon. Težko se je ločiti od mehke postelje, od tople peči, od zanimivih časopisov ter raznih drugih udobnosti. Vse prav. Toda potem naj ne tarnajo, da so vse tajne naše zemlje že odkrite in da so se prepozno rodili.

Iz angleščine: J. Mlinarič.

TEHNIŠKA VELEDELA V LETU 1932.

Zuidersko jezero na Nizozemskem so odrezali od morja in ga deloma izsušili. S tem so pridobili za nizozemsko poljedelstvo več stotisoč hektarjev rodovitne zemlje. Po poročilu raznih listov pa obstoja nevarnost, da bo morje zopet vdrlo v izsušeno pokrajino.

V proizvajanju velikih napetosti elektriške struje se je najbolj udeleževal jugoslovanski izumitelj Nikola Tesla, ki živi v Ameriki. V laboratoriju General Elektric so pred kratkim ustvarili bliske z ogromno napetostjo 10 milijonov Voltov.

Največja ladja na svetu je »Normandija«, ki so jo spustili v morje v St. Nazaire. Ko bo popolnoma dovršena, bo nje nosilnost 73.000 ton.

Prvi potniški parnik, ki ima pripravo proti zibanju v viharju, je »Conte di Savoia« v Italiji. Napominana priprava je takozvan stabilizator, težko kovinsko kolo, ki se z veliko brzino vrti okoli navpične osi.

Nov rekord je ustvaril vlak »Zeppelin na tračnicah«, ki je prevozil progo od Berlina do Hamburga s hitrostjo 165 kilometrov na uro.

V Italiji so po tisočletnih poizkusih končno osušili »Pontinijska močvirja«. S tem so pridobili 100.000 hektarjev plodne zemlje in uničili življenjsko možnost moskitov (komarjev), ki so prenašalci nalezljivih bolezni, posebno malarije.

Največjo radio cev so zgradili na Angleškem. Narejena je iz železa in jekla. Nje sila je 500 kilovatov.

V Kičkazu ob Dnjepru so dovršili »Dnjeprostroj«, največjo elektriško vodno centralo na svetu. Centrala je že v obratu in bo oskrbovala z elektriško strujo velik del Rusije. Ob Dnjepru že rastejo ogromne tovarne.

Največja razstrelba v Ameriki je potrebovala 430.000 funtov dinamita. Ob razstrelbi se je odvalilo od gorske gmote 1.200.000 ton apnenca. Eksplozijo so zaznamovale tudi zelo oddaljene potresne opazovalnice.

In še nekaj iz Amerike. V Kearnyju in pri Newyorku stojita dve elektriški centrali po 20.000 kilovatov sile. Namesto pare bo pogonska sila — para živega srebra.

Velikega pomena so briketi za proizvajanje kisika. Imajo obliko konzervnih škateľ. Če narahlo udarimo na tako konzervo, prične iz nje uhajati kisik, ki ga v tej priročni obliki lahko vsak nosi s seboj za razno uporabo, pred vsem za dihanje v velikih višinah.

Znamenit je tudi izum stekla, ki ga lahko obdelujemo kakor kovine. Da se vrtati, piliti, kovati itd. Že sedaj ga uporabljajo za posebne dele finih strojev.

Po »Mariborer Zeitung« D. H.

OGLAS.

Nemški letalec Bertram in njegov monter sta lani letela iz Nemčije v Avstralijo, v Melbourne. Na poti sta pa izgubila radi viharjev pravo smer. Preden sta dospela na cilj, jima je zmanjkalo bencina. Pristati sta morala na severozapadni obali Avstralije, ki je puščavska. Najprej sta blodila, mučena od strahovite žeje in preganjana od raznega strupenega mrčesa, po obali. Nato sta se osrčila ter prejadrala v svojem platnenem čolnu zaliv. Med vožnjo so ju ves čas nadlegovali krokodili. Končno sta le srečala parnik, ki ju je rešil.

Vse to je letalec sam prav živo in zanimivo opisal. Pisali smo za dovoljenje, da bi v prihodnjem šolskem letu v listu začeli priobčevati robinzonado teh dveh letalcev. Pa nismo izvedeli natančno za sedanje Bertramovo bivališče. Vprašali smo zato njegovega dobrega prijatelja, g. Alberta Kersten, G. P. O. Box 2188 T, Melbourne v Avstraliji, naj on za nas posreduje. Takoj, ko bomo prejeli odgovor, bomo vam to sporočili. Kljub temu, da rabi pismo 4 tedne v Avstralijo — tudi brzojavili bi lahko, toda kabel (Helium, Melbourne) je predrag! — upamo, da bomo za Vel. noč že dobili dovoljenje. Če pa kdo od vas hoče, naj še on zaprosi g. Kersten. Seveda, mora pisati v nemškem jeziku. Dve pismi ga bosta že našli! — Uredništvo.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

?

Dva popotnika sta krenila na pot, oddaljena 20 km drug od drugega. Šla sta si nasproti in prehodila 5 km na uro. Ko je prvi popotnik krenil iz mesta, je z njegovega nosa zletela muha in odletela proti drugemu popotniku. Tam se je dotaknila njegovega nosa in se vrnila na nos prvega popotnika, zbodla ga in zopet odletela drugemu na nos in tako dalje, dokler nista oba popotnika z nosovi trčila skupaj in ugonobila muho. Nas zanima: koliko km je preletela muha, leteč neprestano od enega do drugega popotnika, ako je letela s hitrostjo 30 km na uro?

Z A Z A B A V O REŠITEV ZAMOTANIH VPRAŠANJ.

Opeka tehta 1 kilogram.

Vsak parnik vidi 8 parnikov svoje plovbe.

Žica bi morala biti za 6:28 m daljša.

Vsako jabolko stane 1 Din, zato stane 37.896 jabolk 37.896 dinarjev.

Eno tretjino tvorita dve šestini, polovica tretjine pa je ena šestina. Vsota obeh števil je torej tri šestine ali ena polovica, kar da 50.

V trenutku srečanja sta oba vlaka enako daleč od Ljubljane.

Če računimo po tem načinu 8 pravih parkljev, dobimo ceno 6560 dinarjev.

Število 100 napišemo tako: 99⁹⁹/99.

To število je 12111.

ZAMOTANA VPRAŠANJA.

Letalo leti iz Zagreba v Beograd 1 uro in 20 minut, iz Beograda v Zagreb pa samo 80 minut. Zakaj?

Če stoji naša hruška ob sosedovem dvorišču, so vse hruške, ki padejo na nje-

gov svet, sosedove. Pa bi zletel naš puran preko plotu na sosedovo dvorišče in bi znesel tam jajce. Čigavo bi bilo?

In če bi znesla rasa jajce prav na jugoslovansko-turški meji, čigavo bi bilo?

Število 12345679 pomnožimo z nekim drugim številom, pa dobimo zmnožek, ki ima same enojke. S katerim številom moramo množiti?

V skledi je 5 jajec, ki jih je treba razdeliti med 5 oseb tako, da dobi vsakdo po eno jajce, v skledi ostane pa še eno. Ali bi znali razdeliti na ta način?

Kdo zna narisati četverkotnik, ki ga lahko z eno samo premico presečemo v tri trikotnike?

Iz 6 užigalic lahko sestavimo 4 enakostranične trikotnike. Ali veste kako?

POMISLITE IN POVEJTE!

Neki raziskovalec je letel s svojo ženo v letalu proti notranjosti Avstralije, da bi raziskal še nepoznane in drugače težko pristopne predele. A že prvi dan poleta sta imela defekt. Pristati sta morala v bližini morske obale. Ob pristanku se je pa letalo toliko pokvarilo, da ni bilo brez večjega popravila uporabno. Vse okoli ni bilo žive duše. Brezmejna planjava, pesek, kamenje.

Hrano, ki sta jo imela seboj, sta kmalu použila. Že več dni nista imela kapljice vode. Mlada žena je bila že vsa onemogla in nje lahki čevljički so bili popolnoma razpadli. Raziskovalec je slutil kje v bližini pitno vodo. Težkega srca je pustil ženo na mestu in je res kmalu našel stu-

denec. Napolil se je, napolnil čutaro in je jadrno tekkel nazaj k ženi.

A ko je došel do mesta, kjer je ostavil ženo, je videl, da so bili v tem došli domačini in so jo odvedli. Velika množina bosih nog je bila utisnjena v pesku. Brez odlašanja je krenil raziskovalec za sledjo, da bi čim prej dohitel domačine. Toda po kratkem času je videl, da je sled razcepljena v dve smeri. Domačini so se bili razdelili. Po kateri sledi naj bi šel? Iz sledi je videl, da so bili pri obeh oddelkih tudi otroci in žene. In vendar je po kratkem premisleku ubral pravo smer in je došel do žene. Kako je dognal pravo smer?

V prvi številki stavljeno vprašanje je sodna komisija po kratkem opazovanju odločila tako, da je bil Mrak umorjen. Morilec je v prepiru z Mrakom potegnil samokres in ustrelil Mraka naravnost v srce, predno je ta mogel pozvati psa na pomoč. Nato je morilec s štirimi strelji ubil psa. Zato leži ta na mrtvem gospodarju, kar bi ne bilo mogoče, če bi bil Mrak prej ustrelil psa in nato sebe. Samokres je morilec položil k Mrakovi roki, da bi prikazal samomor.